

DR. MARTON JÓZSEF

MÁRTON ÁRON PLÉBÁNOSI BEIKTATÁSA KOLOZSVÁRON

Márton Áron erhielt vom 21. August bis 24. Dezember im Jahr 1938 serienweise die kirchliche Ernennungen: zum Pfarrer, Erzdechan, Kanoniker, Apostolischen Administrator und Bischof. Er war schon Apostolischer Administrator des Bistums Alba Julia gewesen, als er als Pfarrer in der Pfarrkirche Sankt Michael eingesetzt wurde. Seine zu dieser Zeit gehaltenen Reden, die hier veröffentlicht werden, werfen Licht auf vieles. Gleichzeitig sind sie Wegweiser für die zukünftigen Priester in der Ausübung ihrer Berufung.

1938. év meghatározó esztendő volt Márton Áron életében. Elsősorban a karácsonyi nagy ajándékot, a püspöki kinevezését tartják számon az egyháztörténészek. Ezt megelőzően, négy hónap leforgása alatt, több kinevezésben volt része Márton Áronnak. Augusztus 21-én Vorbuchner Adolf gyulafehérvári megyéspüspök kinevezte a két és fél éve megüresedett kolozsvári Szent Mihály egyházközség plébánosának és a Kolozs-Dobokai főesperesi kerület főesperesének, s ugyanakkor a gyulafehérvári székesegyház kanonoki kitüntetésében részesítette.¹

Amikor Bécsben hirtelen meghalt Vorbuchner Adolf püspök (1938. szeptember 10.), a Szentszék szeptember 14-én Márton Áront a gyulafehérvári egyházmegye apostoli kormányzójává nevezte ki.² Ekkor a kettős (ordináriusi és plébánosi) feladatot Márton Áron úgy oldotta meg, hogy szeptember 22-én átvette az egyházmegye vezetését, és a kolozsvári egyházközség lelki gondozását plébános-helyettesére, Veress Ernő hittanárra bízta. Egy hétre rá, szeptember 29-én, püspöki kormányzóként, Márton Áron mégis megjelent Kolozsváron, hogy mint a hívek közgyűlése által is megválasztott és kinevezett plébánost ünnepélyesen beiktassák a kolozsvári Szent Mihály egyházközség hivatalába. Történtek mindezek alig három hónappal a püspökké való kinevezése előtt.

Az egyházi méltóságok és kinevezések témájában jártas ember a kinevezéseknek ilyen felsorakoztatásával könnyen gyanút fog, valami furcsaságra lesz figyelmes.

¹ Gyulafehérvári Érseki Levéltár, 2555-1938. sz.

² S. Congregatio Consistorialis 630. sz. decretum.

Rejtélyes kérdésünket imígyen fogalmazhatjuk meg: a kolozsvári Szent Mihály egyházközség közgyűlése miért nem élt hamarabb plébánosi választói jogával? Miért „várt” két és fél évig, hogy plébánosává válassza az Erdély-szerte közismert papot, aki addig csak „püspöki akarattól” irányította az egyházközséget? (Az alább közölt plébániai beiktatásra elkészített beszédének harmadik mondatában érinti is ezt a kérdést. Az első változatban megfogalmazott mondatba utólagosan még hozzáfűzi az „akkor nem az egyházközség választása, hanem...” mondatrészt).

Vajon hiteles-e az elmúlt évtizedekben öreg papok ajkán szájról-szájra továbbadott mendemonda (aminek írásba rögzítésére ugyan senki sem vállalkozott): szegény székely származása lett volna az „akadály” az előkelő dr. Hirschler József (1874–1936) plébános után? Pedig vezetői és szervezői rátermettségét többszörösen igazolta. Már két évtizede lelki-szellemi irányítója volt az erdélyi hitéletnek (ifjúsági lelkipásztor, akadémiai szónok, az Erdélyi Római Katolikus Népszövetség elnöke, az Erdélyi Iskola társszerkesztője, stb.), és nagyszerű gazdasági érzékét az anyagilag csödbe jutott kolozsvári egyházközség gondjainak megoldásával bizonyította. A beiktatásra elkészített beszédének első szövegváltozatában ezeket a kifejezéseket használja: az egyházközség vezetését „püspöki parancsra” vette át akkor, amikor „az egyházközség nagy gondokkal küzdött, ... a lelkeket aggodalom töltötte el.” Márton Áron vezetésével a Szent Mihály egyházközség rövid idő alatt rendezte „hiányait.” Irányításával az egyházközség nemcsak az úgynevezett holland kölcsön kamatait egyenlítette ki, hanem magát a kölcsönt is kiegyenlítette. Nyilvánvaló, hogy a „zsebeket érintő”, a visszamenőlegesen tisztázandó pénzügyi ügyek megoldása nem kellemes feladat. Ahogyan írja, „számolnom kellett s számoltam is, hogy helyzetemben annyi igénnyel és kérdéssel fogom magam szembetalálni, annyi különböző szempontra kell figyelemmel lenni, hogy megsértődéseket és elégedetlenségeket a legnagyobb erőfeszítésemmel sem leszek képes teljesen elkerülni.” Az esetleges megsértésekért bocsánatot kér.

Márton Áront, a püspöki kormányzót 1938. szeptember 29-én, a kolozsvári Szent Mihály egyházközség búcsúünnepén iktatta be ünnepélyesen plébániai hivatalába az egyházmegye tekintélyes öreg papja, a gyulafehérvári székeskáptalan nagyprépostja, Zomora Dániel. A „régijű” plébános ezen alkalommal elmondott beszéde olyan

programbeszéd, amely egyben a bennünket is foglalkoztató rejtély megoldásában segítségünkre lehet.

Márton Áron számára Kolozsvár igen kedvelt, Erdély szellemi és társadalmi életét meghatározó város. Püspöki beiktatásakor (1939. február 12.) elmondott gondolatai már felfedezhetők a plébánosi beiktatáskor elhangzott beszédében is. Erdély vallási és népességi tagoltsága egyszerűbb formában nyer itt megfogalmazást, de érthetőbbé lesz az „új idők változásai és szelleme” által a nemzetiségek közötti szembenállások, feszültségek felgerjesztett lehetőségének felidézése. Ugyanakkor beszédéből nehéz volna kihámozni azt a feltételezett gondolatot, hogy abból már a jövődő püspök szól. Márton Áron ebben a beszédében is érzékelteti, hogy ő komolyan akarja venni a papi hivatását, s a hivatallal együtt járó felelősséget. Csak egy helyen említi, hogy a helyettesekre leosztott munkáért is a plébános a felelős. Mindenekelőtt való kötelességének tartja, hogy az egyházköztségnek „papja” legyen.

Olyan programbeszédet mond, amely ma is sok plébánost inspirálhat. Inspirálhatja az egyházközségből leköszönő/távozó plébánosokat, és inspirálhatja az új plébániát átvevő papokat. Beszéde két részre osztható. Az első része a megbízás alapján két és fél évig működő plébános beszámolóját és a „búcsúzásakor” is beillő „bocsánatkérését”, a nagyobb terjedelmű második rész az új-, „a nép által is megválasztott” plébános ígéretét és elképzeléseit tartalmazza. Márton Áron emberi gyarlóságát hangoztatva Isten kegyelmére hagyatkozik, szinte szabadkozik. Csak néhány szempontot és vezérelvet emel ki a jövőbeli munkájával kapcsolatosan, de azok megfontolandók és elirányítást nyújtanak a plébánosságra vállalkozó mai papok számára is. Alapvető vezérelvként szögezi le, hogy tehetsége szerint elődje munkáját folytatni kívánja. Világraszóló tervei ugyan nincsenek, de van „néhány szép álma” a templommal, az iskolákkal kapcsolatosan. Hátsó szándékú álmának mondhatjuk a „társadalmi erők szervezését”, de hogy mit értett alatta, azt a beszédből nem tudhatjuk meg, mert a leírt szövegrészt végül is áthúzta, és nem bontotta ki. Elődjének, dr. Hirschler József plébánosnak építő tevékenysége is szóba kerül. Érdekes, hogy milyen jelzőkkel értékeli. Először a „léleképítő” szót írta le, majd áthúzta és föléje a „hatalmas” szót írta. Ilyenformán is értékelésről van szó, csak árnyaltabb formában, mint az első jelzős szerkezettel. A következő mondatban ki

is fejezi, hogy nagy alkotásaiban nem utánozhatja, mert tudja, hogy a hívek tőle elsősorban papi szolgálatot várnak. Ő mindenkinek mindene akar lenni.

Márton Áron a plébániai beiktatásának alkalmával külön szólott a közgyűlés képviselő testületéhez is. Ez a beszéd sokkal közvetlenebb és személyesebb, mint a templomi. Megható és nagyon kifejező, ahogyan önmagát a csíki fenyőhöz hasonlítja. Már ekkor kijelenti, és végrendeletében meghagyta is, hogy koporsóját közönséges deszkából készítsék, mivel a bölcsőjét is abból faragták.

Mind a két beszédet alább egészében közlöm.

Plébániai beiktatásom alkalmával,³

Kolozsvár, 1938. szeptember 29.⁴

Kedves jó híveim! Krisztusban szeretett Testvéreim!

Amikor mint megválasztott és az egyházi előírások értelmében formailag is beiktatott plébános első ízben állok szemben veletek, első szavam a köszönet és hála szava. Éppen két és fél éve, hogy az egyházközség vezetését átvettem. Nehéz körülmények között, izgatott hangulat idején, ismeretlenül s akkor nem az egyházközség választása, hanem püspöki megbízás alapján jöttem.⁵ S hálával és köszönettel tartozom, mert az egyházközség nagy közönsége az első perctől kezdve megtisztelt bizalmával. Munkámhoz az adott erőt és a nehézség-gek idején abból vettem a kitartást, hogy első perctől kezdve éreztem a felém forduló jóakaratot, híveim szeretetét és aggódó féltését, amellyel működésemet kísérik.

³ BATHYANEUM-könyvtár, Gyulafehérvár – Biblioteca documentară Batthyaneum, Alba Iulia, *Márton Áron csomag*, 17. 9. beszéd, 1–9. lap

⁴ Közvetlenül a dátum megjelélése alatt található a következő rész: „bevezető: megemlékezés és köszönet – 1. Püspöknek, 2. Zomora Dánielnek.” Ezek a figyelmeztető szavak a beszéd elején mégis fontosak, hiszen a gyulafehérvári megyéspüspök (Vorbuchner Adolf) ekkor halott volt. Nem lehet tudni, hogy szabadon mit mondott, de bizonyára szoros szálak fűzhették hozzá, hogy beiktatásakor mielőtt a hívekhez szólott volna, valamilyen formában kifejezte köszönetét.

⁵ Az alább közölt mondat a beszéd első változatában itt szerepel, csak utólagosan tette zárójelbe. Lehet, hogy nem mondta el, de sok mindenről árulkodik. Ezért nem tartjuk fölöslegesnek a lábjegyzetben közölni: „Az egyházközség nagy gondokkal küzdött, a lelkeket a nyilvánosságra jutott hírek és adatok következtében aggodalom töltötte el a jövőt illetően s a püspöki főhatóság, amely a reá háruló felelősség nevében intézkedni kényszeredett, az egyházközség nagy közönségének megkérdezése nélkül ide parancsolt engem, aki addig más területeken dolgoztam, s az egyházközség nagy közönsége előtt ismeretlen voltam.”

Azoktól pedig, akiket ez alatt az idő alatt kötelességteljesítés közben akaratom ellenére netán megbántottam volna, bocsánatot kérek.⁶ Legjobb tehetségem szerint igyekeztem és minden helyzetben kerestem az alkalmas formát, hogy ha lehet, legalább jogtalanul ne bántsak meg senkit. S ha ez nekem nem mindig sikerült, ha valaki neheztelését, akár a forma hiányával, akár a magatartással magamra vontam, elnézést kérek, mert a jóakarát sohasem hiányzott, de én is gyarló ember vagyok, akinek idegei néha-néha túl voltak terhelve vagy pedig kötelességemet kellett teljesítenem, az egyéni érdek érvényesülését, még ha az ellenkezést váltott is ki, az egyházközség kárára és az egyház által őrzött isteni törvények megsértésével nem engedhettem, és a jövőben sem engedhetem meg.

Szokás ilyenkor, a jövőt illetőleg, programot adni, programadás helyett azonban legyen szabad csak néhány szempontot érintenem:

Más hitet valló testvérekkel és más nyelveket beszélő népekkel élünk együtt. Erdély földje sokszínű, változatos föld, hegyek és völgyek, folyók és tavak, rétek és erdők, síkságok és hófödte bércek taglalják. S a történelem folyamán ilyen tagolt és sokszínű lett ennek a földnek vallási és népi térképe is. Az itt lakó népek három nyelvet beszélnek s hét különböző vallás vagy szertartás szerint imádják az Istent.⁷ A különböző és nyelvi csoportok szembenállása, ami korábban éles és ellenséges volt, több ponton türelmességgé szelídült, de az új idők változásai és szelleme új elkülönülésekre, sőt szembenállásokra kísért, új súrolódási felületek keletkeztek, új címek és új jelszavak hangoztatásával agyarkodnak egymásra az emberek. És ma, amikor híveim bizalmából az egyházközség vezetését jogilag és hivatalosan is átveszem, hirdetni és hírül adni akarom, hogy az evangélium hami-sítatlan szellemében mindenkivel a békét fogom keresni. Kötelességem a reám bízott javak és közösség érdekeit

⁶ Itt a következő áthúzott mondat található: „Azzal számolnom kellett s számoltam is, hogy helyzetemben annyi igénnyel és kérdéssel fogom magam szembetalálni, annyi különböző szempontra kell figyelemmel lenni, hogy megsértődéseket és elégedetlenségeket a legnagyobb erőfeszítéssel sem leszek képes teljesen elkerülni.”

⁷ Márton Áron püspökké szentelésének napján, alig öt hónap múlva ezt a beszédreszt használta fel a méltóságok köszöntésekor. A plébánosi beiktatásakor elmondott eme beszédében viszont az eredetileg leírt szöveghez a következő mondatokat utólag zárójelbe tette, de átfogalmazva alább beledolgozta: „A történelem eddig is sok éles szembenállást türelmességgé szelídített. Az idők során megtanultuk, hogy önmagunknak is akkor tesszük a legnagyobb szolgálatot, ha egymásért jó akarattal, békésen dolgozunk a saját területünkön.”

szolgálni és egyházam tanításának hitbéli és erkölcsi tartalmát ható területemen az élet kovácsává tenni, de szent meggyőződése, hogy önmagunk ügyének is akkor tesszük a legjobb szolgálatot, ha békésen s egymás iránt jóakarattal dolgozunk a saját területünkön. És munkám kifelé való részében, a más hitű és nyelvű csoportok felé ez lesz az irány-elvem. Nem azt fogom keresni, ami elválaszt, hanem azt, ami összeköt. Vallom és vállalom Krisztus alaptanítását, hogy Isten mindnyájunk közös atyja és mi, még akkor is, ha nyelvi és vallási elkülönülés következtében más táborba szakadtunk, mindnyájan testvérek vagyunk, akiket a történelem is együttélésre kényszerített, s akiknek éppen ezért az evangélium parancsa és a történelmi adottság alapján kettőzötten kötelességük, hogy egymás jogos érdekeit tiszteletben tartsák, egymás fájdalmát észrevegység s egymás életét irigykedés és gáncsvetés nélkül nézzék.

Ez lesz a vezérelvem kifelé, befelé pedig azon leszek, hogy nagynevű elődöm⁸ hatalmas⁹ munkáját tehetségem szerint folytassam. Nagy alkotásaiban nem utánozhatom, s ha világraszóló terveim nincsenek is, de van néhány szép álmom.¹⁰ Feladatként áll előttem, hogy a Szent Mihály plébánia fenséges szép templomával, nagyszerű intézményeivel, hitéletével és társadalmi megszervezettségével az maradjon továbbra is, amivé az elődök tették, s amire történelmi hivatása, anyagi ereje és közösségének szellemi értéke kötelezi, az egyházmegye vezető plébániája, mindenki büszkesége és öröme. Ehhez kérem a jó Isten áldását és híveim megértő jóakarátát.

Mindenekelőtt való kötelességem azonban, hiszen azért választotta-tok meg, hogy papotok legyek. Az emberi élet a születés és halál két nagy határvöve között zajlik. A két határvö között a gyermek- és ifjúkor, a kiteljesedett emberi élet és a hanyatló öregség szakaszai váltják egymást. S az Isten gondoskodott, hogy a földi élet vándorát kegyelmével minden jelentős fordulatanál megerősítse. A világba lépő gyermeket a keresztségben beiktatja Krisztus misztikus testének titokzatos áramkörébe, a serdülő kor elején megerősíti a Szentlélek és az Oltárszentség erejével, a házasulandók

⁸ Márton Áron plébános-elődje Dr. Hirschler József volt.

⁹ Ezen jelző helyett először a „léleképítő” szerepelt.

¹⁰ Márton Áron eredeti formájában a mondatot még az alábbi részletezéssel folytatta, csak utólag húzta át: „ezzel a gyönyörű templommal, az egyházközségi iskolákkal s a társadalmi erő szervezése terén.”

életközösségét megáldja, a beteget megvigasztalja és előkészíti a nagy útra, pórhüvelyünket pedig megszenteli és úgy adja vissza az anyaföldnek. Minden papnak s az egyházközségekben a plébánosnak közvetlen vagy átruházható kötelessége. De a felelősség Isten és emberek előtt az övé.

S ezt várjátok elsősorban ti is tőlem. Hogy közöttetek Krisztus képviselője, kegyelmeinek közvetítője, a földi ember számára szükséges égi erő kiosztója legyek. Ez az, ami angyalok vállának is súlyos teher, s ami alatt a pap roskadozik, valahányszor emlékezetébe idézi a felelősséget. De tiszta szándékkal vállalni akarom mindazt, ami gyöngeségetől kitelik s amire Isten kegyelme megsegít. Az élet nehéz keresztet rakott a vállaitokra, utatok rögös, megpróbáltatásokkal zsúfolt út, lelketek kísértések, szenvedélyek és garázdálkodó társadal-mi bűnök ingoványában vergődik, minden nap új nehézséget, új csapást, új lelki és testi megkínzást jelent. S egyformán papja akarok lenni a gazdagnak és a szegénynek, az ifjúnak és az öregnek, az egészségesnek és a betegnek, jóknak és bűnösöknek, és mai szent-misémet azért ajánlom fel, és arra kérem az Istent, hogy ma adja különös áldását az egyházközség gyermekeire, a lelki veszélynek kitett ifjúságra, az életnek most induló házásokra, a szülőkre, betegekre, öregekre és egyházközségünk minden egyes tagjára kivétel nélkül. S engem, gyarló szolgálját vegyen kegyeibe, hogy az tudjak lenni, amire vállalkoztam, az apostol kívánsága szerint: mindenkinek mindene.

S befejezésül még valamit. Ma szóról-szóra igaz, hogy nem tudjuk, holnap, holnapután mire ébredünk. Vihar előtti irtózatossá váltság van a nemzetek és népek közötti viszony légkörében, s vulkánok fölött járunk, melyek minden percben kitorhetnek és akkor itéletnapra szenvedések jönnek az emberiségre. Idők, amikor talán sokszor fog felhangzani a kétségbeesett kiáltás, jobb lett volna, ha az anyák nem szülnek. De ne idézzük a borzalmak éjszakáját, imádkozunk és bizzunk egyházközségünk védőszentjében, Szent Mihályban, aki a világbomlasztó összellellemnek először állott ellent, s akit őseink küzdelmes időben pártfogójukul választottak.

A Képviselőtestület Közgyűlésén,¹¹

plébániai beiktatásom alkalmával, 1938. szeptember 29. Szent Mihály ünnepén

Méltóztassanak megengedni, hogy válaszómat messziről kezdjem. A kultúrtörténet tanítása szerint a népeket a primitív kultúrszakaszon két rend, a katonák és a papok rendje vezette. Tehát az emberiség vezetése már a kultúra kezdeti szakában két hatalmi csoport kezébe került s ez a két hatalmi csoport természeténél fogva egymással szemben állott, az egyik a testi és fizikai, a másik a szellemi és erkölcsi erők képviselője.

A kultúra haladásával változtak a formák, de a vezetés kettős csoportosulása nem változott. Az új kor kultúrnépeinél a vezetést a tanultak, a szellemi foglalkozást űzők, az intellektuelek vagy ahogy ma szeretik nevezni a „fejmunkások”, az eszközzel dolgozók tartják a kezükben s velük szemben áll a testi munkát végzők nagy tömege s azon küzd, hogy a vezető szerepet átvegye. A régi értelemben vett katona-rend, mint irányító társadalmi réteg az idők folyamán megszűnt, s a papságot is, amely a Krisztus előtti idők szociális képződménye volt, elnyelte a történelmi fejlődés, de a vezetésért való kettős küzdelem megmaradt, változott formában ma is folyik, jeléül annak, hogy a fizikai és szellemi, a testi és erkölcsi erők küzdelme nem szünetel s a korok, de az intézmények lelkületét is valójában az mutatja meg, hogy a két ellentétes hatalmi tényező közül melyiknek, a fizikai vagy szellemi, az anyagi vagy az erkölcsi erőknek juttatja-e a vezető szerepet.

Szabadjon nekem a főgondnok helyettes úr üdvözlő szavaira ebből a kultúrtörténelmi tényből kiindulva válaszódom és szabadjon főképp a személyről való részeket ennek alapján megvilágítanom.

Nem tudok meghatódottság nélkül gondolni arra a két és fél esztendőre, amit Önökkel, a választmány és képviselőtestület tagjaival együttes munkában töltöttem. Ismeretlenül jöttem, hiszen egészen más területen dolgoztam, a reám bízott ügyekben járatlan és tapasztalatlan voltam, de Önök fenntartás nélkül álltak mellém, a legtöbbször úgy mint a tapasztalt idősebb testvér a nagy feladat elé állított fiatal testvér mellé s jóakarattal és aggódó szeretettel segítettek, mert gyarló személyem mögött a Krisztus papját nézték,

¹¹ Gyulafehérvári Római Katolikus Érsekség, Márton Áron Múzeum, 62. dosszié, 2. beszéd.

aki érdeme nélkül nagy szellemi és erkölcsi értékek képviselőjére küldetett s akit Önök éppen ezért nem hagytak magára.

N. T. Közgyűlés! Köszönetül és méltó válaszul mit mondjak és mit ígérjek?!

Bölcsőm közönséges deszkából volt összezárva, amilyen lesz a koporsóm is. De fáját a csíki hegyekből vágták, ahol az őrt álló fenyőerdők koszorúja gyökerével sziklába kapaszkodik s makacsul állja a viharok tépését; ahol az emberek századok óta küzdenek a mostoha életviszonyokkal, mert tudják, hogy a sötét borulat mögött is ott van Isten s beléje vetik a bizalmukat. Innen jöttem s nem hoztam mást csak a halálos szerelmet népem és az emberek iránt s a katolikus hitet, melyet hitvalló és hitükből élő nemzedékek a Csíksomlyói Mária lábainál mélyítettek el és örökítették át századok során.

M. T. Közgyűlés! A segítő készségért, az irántam tanúsított jószágukért és a megtisztelő bizalmukért ezt hoztam cserébe. Amikor önöknek egyenként és összesen köszönetet mondok, ünnepélyesen ígérem, hogy szívemet és lelkemet, minden erőmet és tehetségemet, amit Isten adni fog, az egyházközség szolgálatára szentelem. A szeretetért szeretettel, a bizalomért bizalommal s a jóakaratóért a legjobb munkakészséggel akarok fizetni. Nagy elődöm súlyos örökét egy nagyra hivatott egyházközség felelős vezetését bízták ma reám, nem érzem magamat méltónak a megtisztelésre és erőmet sem érzem elégségesnek a teher kielégítő hordozására, de bízom Istenben s bízom az Önök további segítségében.

